

जिल्हा सामाजिक व आर्थिक समालोचन

बुलढाणा जिल्हा

१९९८-९९

अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय

महाराष्ट्र शासन

मुंबई.

फक्त कार्यालयीन उपयोगाकरीता

जिल्हा
सामाजिक व आर्थिक
समालोचन

१९९८-९९

जिल्हा :- बुलडाणा

अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय,
महाराष्ट्र शासन,
नियोजन विभाग,
मुंबई.

॥ प्रास्ताविक ॥

'जिल्हा सामाजिक व आर्थिक समालोचन' हे अत्यंत उपयुक्त माहिती असलेले पुस्तक हे कार्यालय निरनिराळ्या कार्यालया कडून माहिती संकलीत करून दरवर्षी प्रकाशित करत असते. या पुस्तकातील माहिती पुढील नियोजनाकरिता फारच उपयुक्त ठरत असते. जिल्ह्यातील निरनिराळी कार्यालये, शैक्षणिक व इतर संस्था तसेच केंद्र शासनाची कार्यालये या पुस्तकामधील माहितीचा आधार घेवून त्यांच्या कार्यक्रमांचे नियोजन करित असतात.

आजच्या आधुनिक युगात योग्य नियोजनाला अनन्य साधारण महत्त्व आहे. नियोजन यशस्वी करण्याकरिता ज्या आकडेवारीचा आधार घेवून नियोजन करण्यात येणार आहे, ती आकडेवारी अचूक असणे फारच महत्त्वाचे आहे. हे पुस्तक प्रकाशित करतांना या मध्ये अचूक अद्ययावत माहिती देण्याचा कसोशीने प्रयत्न करण्यात आला आहे.

अद्ययावत माहितीचा समावेश करतांना ज्या गोष्टीमुळे जिल्ह्याच्या विकासात भर पडली आहे किंवा भविष्यात विकास होणार आहे अशा बाबींचा प्रामुख्याने या पुस्तकात समावेश करण्यात आला आहे.

या प्रकाशनासाठी बहुतेक शासकीय कार्यालये व संस्थानी पुरेपूर सहकार्य केले. मात्र काही कार्यालये/ संस्था यांचे कडून वेळेवर माहिती प्राप्त होवू शकत नाही. त्यामुळे या प्रकाशनाला विलंब होत असतो.

या प्रकाशना मध्ये जास्तीत जास्त अद्ययावत माहिती देवून प्रकाशन त्वरीत प्रकाशित करण्याचा अर्थ व सांख्यिकी संचालनालयाचा. प्रथम पासूनच प्रयत्न आहे. या -करिता हे प्रकाशन आपल्या कार्यालयाला / संस्थेला कितपत उपयोगी ठरते. तसेच जास्तीत जास्त कोणती माहिती उपयुक्त नाही किंवा कोणती समाविष्ट करावी या बाबत आपले मत कळविल्यास तसे बदल करण्याचा संचालनालय प्रयत्न करील.

[एस. डी. वाळके]

जिल्हा सांख्यिकी अधिकारी,
बुलडाणा.

जिल्हा सामाजिक व आर्थिक समालोचन 1998-99
दृष्टीक्षेपात जिल्हा

जिल्हा :- बुलडाणा.

अ. क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
[एका] प्राकृतिक रचना				
अ) भौगोलिक स्थान				
	1) उत्तर अक्षांश	अंश	19.51 ते 21.17	16.4 ते 22.1
	2) पूर्व रेखांश	अंश	75.57 ते 76.40	72.6 ते 80.9
ब) हवामाना 97-98]				
तापमान				
	1) किमान	डिग्री सेल्सियस	10.00	4.8
	2) कमाल	डिग्री सेल्सियस	42.20	47.10
	3) पर्जन्य (बुलडाणा केंद्र)	मि. मि.	707.90	1035.16
क) प्रशासकीय विभाग [98-99]				
	1) तहसिल	संख्या	13	326
	2) पंचायत समित्या	संख्या	13	320
	3) टंचाईग्रस्त तालुके	संख्या	3	उ. ना.
	4) एकात्मिक ग्रामिण विकास प्रकल्प	संख्या	--	--
	5) शहरे	संख्या	11	336
	6) गावे (एकूण)	संख्या	1427	43864
	1) निर्जन	संख्या	128	2613
	2) वस्ती असलेली	संख्या	1299	41251
	7) क्षेत्रफळ	चौरस कि. मी.	9661	307713
[दोन] प्रशासकीय संस्था [1998-99]				
	1) पंचायत समित्या	संख्या	13	320
	2) महानगरपालिका	संख्या	--	15
	3) नगर परिषदा	संख्या	11	228
	4) कटक मंडळे	संख्या	--	7
	5) ग्रामपंचायती	संख्या	865	27598
	6) पोलीस ठाणी [98-99]	संख्या	27	905 (1997)
	7) पोलीस आउट पोस्ट [98-99]	संख्या	12	1584 (1997)

अ. क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
[तीन] लोकसंख्या [1991]				
1)	गाामीण लोकसंख्या	आकडे हजारात	1498	48396
2)	नागरी लोकसंख्या	आकडे हजारात	388	30541
3)	एकूण लोकसंख्या	आकडे हजारात	1886	78937
4)	अनुसूचित जातीची लोकसंख्या	आकडे हजारात	217	8758
5)	अनुसूचित जातीच्या लोकसंख्येची एकूण लोकसंख्येशी टक्केवारी	टक्केवारी	11.50	11.09
6)	अनुसूचित जमातीची लोकसंख्या	आकडे हजारात	95	7318
7)	अनुसूचित जमातीच्या लोकसंख्येची एकूण लोकसंख्येशी टक्केवारी	टक्केवारी	5.03	9.27
8)	पुरुष	आकडे हजारात	966	40826
9)	स्त्रिया	आकडे हजारात	920	38112
10)	स्त्री-पुरुष प्रमाण	1000 पुरुषामागे स्त्रियांचे प्रमाण	952	934
11)	घनता	दर चौरस कि. मी. क्षेत्रातील लोकसंख्या	195	267
12) साक्षरतेचे प्रमाण [1991]				
1)	एकूण	टक्केवारी	61.69	64.90
2)	पुरुष	टक्केवारी	76.53	76.60
3)	स्त्रिया	टक्केवारी	46.13	52.30
4)	राज्यामध्ये जिल्ह्याचा क्रमांक	संख्या	13	--
[चार] कृषि [अस्थायी II 96-97]				
			[1998-99]	
1)	भौगोलिक क्षेत्र	हजार हेक्टर	967	30758
2)	जंगल व्याप्त क्षेत्र त्याची भौगोलिक क्षेत्राशी टक्केवारी	हजार हेक्टर टक्केवारी	52	5370
3)	शेतीला उपलब्ध नसलेली जमीन	हजार हेक्टर	5.38	17.46
	अ) बिगर शेती वापरा - खालील जमीन	हजार हेक्टर	31	1212

अ. क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
	ब) पडीक आणि लागवडी- लायक नसलेली जमीन	हजार हेक्टर	32	1702
	क) एकूण [अ व ब]	-"	63	2914
4)	<u>पडीक जमिनीव्यतिरिक्त लागवड न केलेली इतर जमीन</u>			
1)	कायम गुरे चरण आणि इतर	हजार हेक्टर	47	1348
2)	झाडे झुडपाखालील जमीन	हजार हेक्टर	10	222
3)	लागवडी योग्य परंतु पड जमीन	हजार हेक्टर	30	888
5)	<u>पडीक जमीन</u>			
1)	चालू पड	हजार हेक्टर	12	1134
2)	इतर पड	हजार हेक्टर	21	1138
6)	<u>पिकाखालील क्षेत्र</u>			
1)	पिकाखालील निव्वळ क्षेत्र	हजार हेक्टर	732	17744
2)	दुसोटा क्षेत्र	हजार हेक्टर	43	4389
3)	एकूण पिकाखालील क्षेत्र	हजार हेक्टर	775	22083
7)	<u>ओलित क्षेत्र [96-97] अस्थायी</u>			
1)	निव्वळ ओलित क्षेत्र	हजार हेक्टर	311	2568
2)	एकूण ओलित क्षेत्र	हजार हेक्टर	351	3374
8)	<u>महत्वाच्या पिकाखालील क्षेत्र (अन्नधान्य)</u>	हजार हेक्टर	4697	13111
9)	<u>वहित धारण जमीन अंतिम [1990-91]</u>			
1)	2 हेक्टरपेक्षा कमी	संख्या हजारात	179	6003

अ. क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
	2) 2 ते 10 हेक्टर	संख्या हजारात	457	3297
	3) 10 हेक्टर पेक्षा जास्त	संख्या हजारात	85	171
	10) जमीन महसूल वसुली [1998-99] [सुधारीत]	लाख रुपये	296	12179
	11) जिल्हा परिषदेचा उपकर	हजार रुपये	7179	उ. ना.
	12) पंचायत समित्यांचा उपकर	हजार रुपये	उना.	-
[पांच]	<u>पशुसंवर्धन [पशुगणना 1997]</u>		[1992]	
	1) एकूण पशुधन	संख्या हजारात	1092	39793
	2) गाई व बैल	संख्या हजारात	572	17949
	3) म्हशी व रेडे	संख्या हजारात	119	6484
	4) मेंढया	संख्या हजारात	96	--
	5) शेळ्या	संख्या हजारात	288	14716
	6) कोंबड्या व बढके	संख्या हजारात	291	34984
[सहा]	<u>सहकार [98-99]</u>			
	1) सहकारी संस्था	संख्या	1942	146641
	2) प्राथमिक कृषि सहकारी पत संस्था	संख्या	570	20354
	3) प्राथमिक कृषि सहकारी पत संस्थाची सभासद संख्या	संख्या हजारात	295	10890
	4) सहकारी दुग्ध संस्था	संख्या	392	20510
	5) प्राथमिक कृषि पतसंस्थांनी दिलेली कर्जे	रुपये कोटीत	61	2236
[सात]	<u>जल सिंचन [जून 98] च्या अखेर पर्यंत पूर्ण झालेले व त्यामालील लाभक्षेत्र</u>		पाटबंधारे प्रकल्प	
	1) मोठे प्रकल्प	संख्या	--	33
	2) मध्यम प्रकल्प	संख्या	6	177
	1 व 2 चे लाभक्षेत्र	हजार हेक्टर	26	उना.
	3) लघुप्रकल्प [राज्यक्षेत्र] लाभक्षेत्र	संख्या	उना.	1835
	4) सिंचन विहिरी खाली भिजणारे क्षेत्र (96-97)	हजार हेक्टर	287	उना. 1402

अ. क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
[आठ] उद्योग [1998 अखेर]				
1)	नोंदणीकृत कारखान्यांची संख्या	संख्या	322	33517
2)	नोंदणीकृत चालू कारखान्यांची संख्या [उत्पादन चालू कारखाने]	संख्या	248	28874
3)	सहकारी साखर कारखान्यांची संख्या [1998-99]	संख्या	1	175
4)	सहकारी साखर कारखान्यातील उत्पादन [1998-99]	हजार मे. टन	-	5217
5)	सर्व सूत गिरण्यांची संख्या [1998-99]	संख्या	9	226
[नऊ] वीज [दि. 31. 3. 99 अखेर]				
1)	वीज पूरवठा केलेली शहरे व खेडी	संख्या	1376	39413
2)	विद्युतीकरण झालेल्या गावांची संख्या	संख्या	1365	उ. ना.
3)	वीज पूरवठा केलेले पंपसंच [मार्च , 1999 अखेरपर्यंत]	हजारात	79	2210
4)	बसविण्यात आलेली गोबर गॅस संयंत्रे (मार्च 99)	संख्या	18451	उ. ना.
[दहा] सार्वजनिक आरोग्य [1998-99]				
1)	रुग्णालये	संख्या	13	843
2)	दवाखाने(P. H. C. म्हणून श्रेणीवाढीमुळे संख्येत घट)	संख्या	81	1396
3)	प्राथमिक आरोग्य केंद्रे	संख्या	47	1633
4)	प्राथमिक आरोग्य पथके [अस्थायी]	संख्या	2	169
[अकरा] शिक्षण [1998-99]				
1)	एकूण प्राथमिक शाळा	संख्या	2089	64918
2)	प्राथमिक शाळेतील विद्यार्थी	संख्या हजारात	334	12291
3)	प्राथमिक शाळेतील शिक्षक	संख्या हजारात	8	320
4)	प्रत्येक शिक्षकामागे प्राथमिक शाळेतील विद्यार्थी	संख्या	42	38

अ.क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
[बारा] माध्यमिक शिक्षण [1998-99]				
1)	दुय्यम शाळा.	संख्या	280	14441
2)	शाळेतील एकूण विद्यार्थी	संख्या हजारात	171	8607
3)	शाळेतील शिक्षक	संख्या हजारात	5	246
4)	प्रत्येक शिक्षकामागे माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थी	संख्या	34	35
[तेरा] उच्च शिक्षण [1998-99]				
1)	संस्था	संख्या	29	1497
2)	एकूण विद्यार्थी	संख्या हजारात	12	906
[चौदा] अ) प्रौढ शिक्षण [1998-99]				
1)	प्रौढ शिक्षण केंद्र [साक्षरोत्तर केंद्रे]	संख्या	2700	उ. ना.
2)	प्रौढांची उपस्थिती [साक्षर]	संख्या हजारात	126	उ. ना.
ब) तांत्रिक व व्यवसाय शिक्षण [1998-99]				
1)	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था	संख्या	12	616
1)	शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था	संख्या	9	347
2)	अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था	संख्या	3	269
2)	शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्र शिक्षण संस्थाची प्रवेशक्षमता	संख्या	1760	96428
3)	पदवी अभ्यासक्रमाच्या तांत्रिक संस्था व त्यांची पहिल्या वर्षासाठी प्रवेश क्षमता.	संख्या	2	109
		संख्या	उना.	29269
4)	पदविका अभ्यासक्रमाच्या तांत्रिक संस्था व त्यांची पहिल्या वर्षासाठी प्रवेशक्षमता.	संख्या	1	192
		संख्या	200	32300

अ. क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
5.]	व्यवसाय शिक्षण संस्था (माध्यमिक व उच्च माध्यमिक गट) व त्यांची प्रवेश क्षमता.	संख्या संख्या हजारात	31 उना.	उना. उना.
[पंधरा]	<u>परिवहन आणि दळणवळण</u> [मार्च 1999 अखेर]			
1)	एकूण रेल्वे मार्ग लांबी	किलोमीटर	105.84	5447
2)	रस्त्यांनी जोडलेली गावे			(1997-98)
	अ] बारमाही (31.3.99)	संख्या	766	32369
	ब] हंगामी	संख्या	134	4567
3)	एकूण रस्त्यांची लांबी	किलोमीटर	4623	206891
	[पृष्ठांकित]			
4)	राष्ट्रीय महामार्गाची लांबी	किलोमीटर	86	3399
5)	राज्य महामार्गाची लांबी	किलोमीटर	977	33223
6)	महत्वाच्या जिल्हा रस्त्यांची लांबी	किलोमीटर	1249	45016
7)	इतर जिल्हा रस्त्यांची लांबी	किलोमीटर	1047	42973
8)	ग्रामीण रस्त्यांची लांबी	किलोमीटर	880	82280
[सोळा]	<u>एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम</u>			(82-83)
1)	दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबे [1997-98] 1997-98 च्या सर्वेक्षणानुसार	संख्या लाखात	1.51	77.65 [अस्थायी]
2)	1997-98 वर्षातील जुने लाभार्थी	संख्या	निरंक	6987
	नवीन लाभार्थी	संख्या	2662	154031
	एकूण	संख्या	2662	161018
[सतरा]	<u>रोजगार निर्मिती [1998-99]</u>			
अ)	रोजगार हमी योजना	मनुष्य दिवस [लाखात]	20.57	918.59
ब)	जवाहर रोजगार कार्यक्रम [1998-99 अखेर]	मनुष्य दिवस	13.78	403.81

अ. क्र.	बाब	परिमाण	जिल्हा	महाराष्ट्र
[अठरा]	<u>आदिवासी कल्याणकारी योजना</u>			
	आदिवासीकरिता आश्रमशाळा [31. 3. 98] विद्यार्थी	संख्या	3	731
		संख्या	उना.	248298
[एकोण-वीस]	<u>मागासवर्गीयांसाठी कल्याणकारी योजना [1997-98]</u>			(94-95)
	1) मागासवर्गीयांसाठी वसतिगृहे	संख्या	11	192
	2) वसतीगृहात राहणारे विद्यार्थी	संख्या	725	12797
[वीस]	<u>जिल्हा नियोजन [1998-99]</u>			
	1) वार्षिक योजनेतील मंजूर तरतूद.	रुपये कोटीत	40. 68	4189. 54
	2) अनुशेष भरून काढण्यासाठी तरतूद.	रुपये कोटीत	41. 44	852. 05
[एकवीस]	<u>नागरी पुरवठा [1998-99.]</u>			
	1) रास्त भावाची दुकाने	संख्या	1560	43285
	2) पुरविलेला एकूण साठा			
	अ) गहू	हजार टन	24. 5	1167
	ब) तांदूळ	हजार टन	84. 4	675
	3) शासकीय गोदामे [30. 06. 98]	संख्या	20	960
	4) साठविण्याची क्षमता. [जून, 1998 अखेर]	मेट्रीक टन (हजार टनात)	8550	641

टीप :- उ. नां. -- उपलब्ध नाही.

आधार:- १) अर्थ व सांख्यिकी संचालनला, मुंबई.

२) जिल्हा सांख्यिकी कार्यालय, बुलडाणा.